

MODERN ZAMANLARIN ESTETİK ALGISI VE TÜRKLERDE AHİLİK KÜLTÜRÜNÜN ÖNEMİ

ÖZ: Medeniyet tarihi çok uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen insanoğlu, hâlâ daha huzurlu ve daha adil bir hayatın özlemini duymaktadır. Sınıf farkı, gelir adaletsizliği, mega kent yapılaşması, teknolojinin olumsuz etkileri, maddiyata odaklı bir hayat anlayışı vs. bugün, insan ölçüsünü aşan bir noktaya ulaşmıştır. Durum böyleyken toplum sorunlarını çözecek hazır reçeteler yoktur. Ne felsefi anlayışlar/yaklaşımlar ne de sanat, insanı, kapitalist düzenin olumsuzluklarından koruyabilmektedir. Buna karşın insan ve iktisat kavramının birbirini tamamladığı Ahilik anlayışı/kavramı, estetik ile sosyal hayatın kaynaşması açısından ahenkli bir bütünlük taşımaktadır. Ahilik, her ne kadar önemini kaybetmiş bir anlayış gibi düşünülse de İslâm inancıyla birlikte Türk örf ve âdetlerine dayanması bakımından millî karakterin oluşmasında hâlâ önemli bir güce sahiptir. Bu bakımdan değişik bakış açılarıyla ele alınıp sürekli gündemde tutulması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Estetik, Ahilik, fütüvvet, Anadolu.

The Perception of Aesthetics in Modern Times and The Importance of Ahi Community Culture in Turks

ABSTRACT: Although the history of civilization has a very long history, humankind has still been longing for a more peaceful and fairer life. Class distinction, income inequality, megacity settlement, negative impacts of technology, materialistic lifestyle etc. have reached a point exceeding human standards today. In this circumstance, there are no ready-made formulas to solve social problems. Neither philosophical approaches nor art can protect people from problems of the capitalist system. Nevertheless, the idea of Ahi-order, where the concept of human and economy complete each other, has a harmonious integrity with regards to the fusion of the aesthetics and social life. Even if the idea of Ahi-order is considered to have lost its importance, with the belief of Islam and being based on Turkish traditions and customs, it still has an important power in the formation of national character. In this regard, it needs to be handled from different points of view and to be kept on the agenda continuously.

Keywords: Aesthetics, Ahi-order, futuwwa/turkish-islamic guild, Anatolia.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
47. SAYI / VOLUME
2020-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi
Gülten BULDUKER

Kırıkkale Üni.
Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

gultenbulduker@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-4360-5432

Gönderim Tarihi

Received
24.07.2019

Kabul Tarihi

Accepted
29.01.2020

Atf
Citation

BULDUKER, Gülten (2020), "Modern Zamanların Estetik Algısı ve Türklerde Ahilik Kültürünün Önemi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (47) 23-38.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Güzellik Algısı

Her insan doğuştan güzellik duygusuna sahiptir ve her kültürün kendine has bir güzellik anlayışı vardır. Türkler, asırlarca madde ve mânâ boyutunu birlikte yaşayan, İslâm anlayışına bağlı bir iman aşkı, hayatlarının her cephesini kuşatmış bir ecdadın torunlarıdır.

Türklerin kadim kültüründe “güzellik”, “aşk”la bütünleşen yaşama sevincini ifade eder. Buna karşın birçok medeniyet “aşka” olan inanç ve bağlılığını kaybetmesi sonucu yok olmuştur. Bu bağlamda Necip F. Kısakürek, *Allah’ın aşksız insana ve cemiyete rızası yoktur* (2016: 106) der.

Ahmet Muhip Dıranas ise “Olvido” adlı şiirinde:

*İnsan, yağmur kokan bir sabaha karşı
Hatırlar bir gün bir camı açtığını,
Duran bir bulutu, bir kuş uçtuğunu,
Çöküp peynir ekmek yediği bir taş...
Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir.*

diyerek aslında hayatın güzelliğini dile getirmiş ve her dizede yaşama sevincini hissettirmiştir. Oysa maddenin hüküm sürdüğü modern zamanlarda insanoğlunun hayatın güzelliklerinden ya da yaşama sevincini imleyen güzelliklerden söz etmesi gittikçe güçleşmektedir. Bütün olumsuzluklara rağmen geleceğe dair umudunu korumak isteyen araştırmacı Mehmet Aydın’a göre gelecekte bir Asr-ı saadet devrinin tekrar yaşanması beklenmese de İslâm’ın medeniyet inşa etme gücüne olan inanç devam etmektedir (2016: 87).

Kur’an-ı Kerim’de insanın bu dünya ve ahiret mutluluğuna giden yollar açıklanır. Bu anlamda Kur’an bir rehber, bir yol göstericidir. İnsanı yarattığı zaman meleklerin Bizler hamdinle sana tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? sorusuna Allah, *Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim* diye karşılık verir, çünkü insanı, kendisine halife seçmiştir (Özek, 1997: 5).

Şeyh Galip,

Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen (Birgül, 2012: 1109).

diyerek meleklerin secde ettiği insanın bütün varlıklardan daha şerefli olduğunu dile getirir. İnsan, varlığın, yaratılışın gayesi olması bakımından

üstündür. Dolayısıyla İslâm anlayışına sahip bir insan, kendisine bahşedilen bu şerefin bilinci ve sorumluluğu ile hareket eder. İnsanın sıkıntılarla mücadele zorunluluğu imtihan gereğidir. İnsan, sevgiliye ancak birtakım fedakârlıklar göstererek lâıyk olabilir. Sevgiyi ispat şarttır. Fakat bu dünya sıkıntılarına katlanmak o kadar kolay değildir. İnsan, ancak sonsuzluk inancıyla dayanma gücü bulabilir.

Katı Olan Her Şeyin Buharlaştığı Modern Zamanlar

Birçok insan, dünyanın bozuk düzenine bakıp kendince bir yaraya merhem olacağını düşündüğü fikirler üretir. Hele bir de üstün bir ifade gücü olsa kim bilir ne onulmaz yaraları iyileştirecektir. Genellikle okumaya ve yazmaya meraklı olan insanlar ise böyle anlarda, ilk kez kendilerinin düşündüklerini sandıkları pek çok şeyin, aslında daha önce başkaları tarafından düşünüldüğünü fark ederler. Böyle bir durum şaşkınlık verici olsa da insanların hayat karşısındaki duygu ve düşüncelerinin ortak olabileceği noktada bir gerçeklik taşır. Çünkü mavi gök altında söylenmemiş hiçbir söz yoktur; söylenenler yeni bir yorumdan ibarettir. Zaman ve mekân fark etmeksizin insanların benzer şeyler düşünmesine şaşmamak gerek. Bu bağlamda daha âdil bir dünya söylemi, Fransız Devrimi (1789)'ne ait bir vaat olsa da gittikçe küreselleşen dünyada öneminden bir şey kaybetmemiştir.

İnsanoğlu, makineyle tanıştığından bu yana, hiçbir devirde olmadığı kadar hızlı ve zihin karıştırıcı bir dönem yaşamaktadır. Ne yazık ki, modernleşmeyle birlikte tüm dünyada geleneğe ve geleneksel kurumlara olan bağlılık zayıflamıştır. Artık maddenin mânâya üstün geldiği, yaşamın maddî güce odaklandığı; paranın bir araç değil, yaşamın öncelikli amacı olduğu bir dünya düzeni hâkimdir. Halbuki “tüm toplumların bir Altın Çağ söylencesi ya da anısı, insanlığın tam bir mutluluk ve memnuniyet içinde yaşadığı bir başlangıç zamanı vardır” (Kumar, 2005: 13). Buna karşın insanın tabiat ile ahenk içinde yaşadığı, ihtiyaçlarının ve isteklerinin sınırlı olduğu başlangıç dönemleri, yerini, sınırsız bir tüketime ve insan ölçüsünü aşan bir rekabete bırakmıştır.

Türk toplumunun bir altın çağından bahsedilebilirse eğer, Ahilik kültürünün yaşatıldığı çağ anımalıdır. Ahiler, doğayla uyum içinde üreten ve aynı zamanda estetikle hayatı kaynaştıran insanlardı. Onların sunduğu katkılarla güzelleşen ve her yönüyle bir ahenk kazanan toplum yapısı, bir ütopya değil, Ahiliği tanımlayan bir hayat nizamıdır.

Ahilik, ülkemizde her yıl Eylül ayında, yedi gün süren çeşitli etkinliklerle kutlanmakta ve ardından kutlama programı, ilgili bakanlığa rapor edilmektedir. Ama ne yazık ki esnafın bayramına esnaf katılmamakta,

yapılan etkinlikler ise onca çabaya rağmen protokol listesinin katılımıyla sınırlı kalmaktadır.

Ahilik, her ne kadar iktisadî hayatı düzenleyen bir esnaf teşkilatı olsa da Türk milletinin ahlâkî, iktisadî, sosyal hayatını düzenleyen kurumları üzerinde etkili olmuştur. Fakat bugün eskisi gibi esnafın müşterisiyle arasında kurduğu bir bağdan söz edilemez. Günümüzde kapitalist sistem, insanlara, tüketime odaklı bir hayatı dayatırken beraberinde, toplum hayatının tüm boyutlarını da değiştirmiştir. Avrupalı düşünürlerin Aydınlanma Çağı'nda söz etmeye başladığı şikâyetler, Türk toplum hayatında da görülmektedir. Özellikle Marshall Berman'ın *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* (2005) adlı kitabı dikkate alındığında Türkiye'de de pek çok şeyin hızla buharlaştığı söylenebilir. Fakat hayatın devam etmesi, hâlâ medenî bir toplumdan söz etmeyi ve bu toplumunun özelliklerini de geçmişte aramayı zorunlu kılmaktadır.

Mehmet Kaplan, insanın kendi varlığının özünden uzaklaşmasını, *Gerçekten fert olarak insan hiçbir çağda bugünkü kadar küçük görülmemiş ve küçük düşürülmemiştir. Medeniyet hiçbir çağda bugünkü kadar şahsiyetleri silen bir sistem haline gelmemiştir* diyerek açıklar. Ona göre bu iş makine icat edildikten ve modern devlet nizamı kurulduktan sonra başlamıştır. Bugün insanlık, makine ve devlet denen iki devin idaresi altına girmiştir. Dünya gittikçe yeknesaklaşmakta ve insanlar gittikçe birbirlerine benzemektedir. Makine ve devlet, yaşama şartlarını ve insanlığı gün gittikçe standart bir tertibe sokmağa çalışmaktadır. Bu gidişat insanları aynı şartlar altında tembihler, aynı heyecanlar ve düşünceler içine sokarken fert, modern çağda gittikçe duyarsızlaşmaktadır. Bunun sonucu hususiyetini kaybetmekte, anonimleşmekte ve kalabalığın içinde erimektedir (1999: 189).

İsmail Tunalı da insanın makineye karşı kendisini “yabancı” hissettiğini belirtir. İnsan gerek felsefe gerekse sanat alanında bu yabancılaşmaya karşı direnmiş, teknolojinin ve makinenin egemenliğine karşı insanın özü, özgür düşünme ve yaratma bilinci uğruna büyük uğraş vermiştir. Örneğin, felsefede fenomenoloji felsefesi, existentializm (varoluşçuluk felsefesi), strüktüralizm (yapısalcılık) bu yolda ortaya konmuş düşünce sistemleridir (2011: 252-253). Hakkı Hünler, *Estetiğin Kısa Tarihi* adlı çalışmasında yararlandığı birçok kaynağın her birinin kendi tarzında “çağın trajik bir şekilde karanlık olduğu yargısını” paylaştığını belirtir (2011: 495). Aslında *aura*'sı (hale) (Jay, 1989: 303)¹bozulmuş, bir başka deyişle

¹ Walter Benjamin'e göre, hale, özgün sanat ürününü çevreleyen kendine özgü aydınlık ya da parlıttır. Sanat eserine özgünlüğünü kazandıran *hic et nunc* (burada ve şimdi) duygusudur. Doğada da olan bu özellik, “ne denli yakın olursa olsun, herhangi bir mesafenin kendine özgü bir görüngü oluşturması” biçiminde ortaya çıkmaktadır. Sanatta

“büyüsü bozulmuş” veya “Tanrısı ölmüş” bir dünyada (Hünler, 2011: 33) sanatın geleceğinden bahsetmek gittikçe güçleşmektedir. Gerçi böyle bir dünyada Hegel, “sanatın sona erdiğini” söylemiştir. Sanatın sonundan bahsedilmesi aynı zamanda insanın tinsel, kültürel, kısacası, insanî bir varlık olarak var olup olmayacağı sorusunu akla getirmektedir. Çünkü insanın varlığı teknolojinin tehdidi altındadır (2011: 261). İnsanı bu tehditten kurtarmanın yolu, endüstriyel tasarım ürünleri ile estetiği kaynaştırmasıdır.

Bauhaus’un ortaya koyduğu, yaşamı ve sanatı, tekniği ve sanatı, faydalı ve güzeli bütünleştirmeye yönelik bu yeni estetik anlayışla, özellikle ergonominin ve endüstri tasarımının kuruluşuyla sanat, müze ve galerilerin tutsağından kurtularak insanın gündelik yaşamına, insanın yaşadığı evinin içine, kentinin sokaklarına girer (Tunalı, 2011: 256-258).

Adnan Turani de bilim ve felsefenin, endüstriyel yaşamın durmadan çıkardığı sorunlar karşısında şaşkınlığa düştüğünü belirtir. Bu, insanoğlunun bilimsel teknoloji çağındaki en büyük “hayal kırıklığının” nedenidir. Bu hayal kırıklığı, yüzyılın ikinci çeyreği içinde, Charlie Chaplin’in “trajikomik” filmlerinde (*Modern Zamanlar* gibi) somut bir biçimde eleştirilmiştir (2003: 85). Ayrıca yine bu hayal kırıklığı, A. Camus ve J. P. Sartre gibi öncüleri olan bir “başkaldırma edebiyatı” ortaya çıkarmıştır (2003: 86). Turani’ye göre çağımızın insanı, aceleci ve sabırsızdır. Teknolojik endüstrinin toplum yaşamına egemen olmasından bu yana, artık okumak için uzun anlatılar yerine kısa anlatılar tercih edilmektedir. Zamanımızda çabuk bıkmak, sıkılma durumu, insanlığın ortak bir özelliği olmuştur (2003: 89). Sanattaki renk-biçim, akıl-duygu diyalektiğinin peş peşe değişmesi de çağa özgü bir durumdur. Mesela monarşik dönem sanatçıları, uzun yıllar tek bir sanat anlayışını uygularken, XIX. asırda, bir dönem içindeki sanatçıların yalnız bir anlayışı sürdürdüklerini; XX. asırda ise tek bir sanatçının tüm yaşamında kendini bir sanat akımında tutamadığı gözlemlenmektedir (2003: 105). “Kısacası, çağımız insanı maddî hiçbir gerek düşünmeden bağlanacak bir şey, manevî, yüce bir değere gereksinim duymuyor. Fakat bu kez idealiyle çelişerek, inanmak istediği bu değerler için kan dökücü bile oluyor. Ancak yine o, çabucak bunlardan bıkmıyor. Bir inkâr, bir eleştiri ortamı, onun çevresini almıştır. O hem inanmak hem durmadan yıkmak psikoza içine düşmüştür. Yıkmanın, yaratmanın başlangıcı olduğuna inanmıştır” (2003: 74).

---

ise bu erişilmezlik (uapproachability) niteliği, sanat ürününün halesinin temel öğelerinden biridir ve sanatın başlangıçta kendisinden ortaya çıkan ritüel, sihirsel bağlam ile yakından ilintilidir. Gerçek sanat ürününe özgü bu hale, sanat ürününün yeniden-üretimi (çoğaltımı) ile ortadan kalkmaktadır.

Artık sanatın kadim zamanlara özgü toplumsal hayat içerisindeki kendiliğinden apaçıklığı ve toplumsal işlevi ortadan kalkmıştır (Hünler, 2011: 492). Sanat zanaat ayrımının yapılmadığı feodal zamanlarda estetikle hayat kaynaşmış hâlde bulunurken, Aydınlanma Çağı'nda sanat, burjuva sınıfının estetik zevkini yansıtmakla eleştirilmiştir. Bu dönemde sanat ile hayatı kaynaştırmak isteyen avangardın (Bürger, 2017: 21) devrimci ve ütopyacı ruhu, “umut ilkesinin” peşine düşer. Devrimci manifestolar insanlığın kaderini “Umut İlkesi”ne (Ütopya filozofu Ernst Bloch’un eserinin başlığı) bağlar. İnsanların bir “olay” (*event*), bir mucize, bir altüst oluş sayesinde özgürlüklerine kavuşacağı umudunu yaşarlar. Böylece nihayetinde hayat sanata dönüşecektir. İnsanlığın tarih öncesinde, örneğin birtakım ritüellerde olduğu gibi, sanat topluca üretilecek ve aynı anda topluca tüketilecektir. Özgürlük ve eşitliğin önündeki başlıca engelleri oluşturan iş bölümü, yabancılaşma ve mülkiyet olmayacaktır. “Zira herkes şairdir ve hayat şiidir” (Artun, 2011: 29).19. asırda burjuva özerk sanat anlayışına karşı çok farklı ideolojik görüşlere sahip eleştirmen, sanatta ahlâkî bir amaç hedefler. Saint-Simoncular gibi, pek çok muhafazakâr yazar da sanatın proleteryanın bozulmuş duyarlılıklarını geliştirme etkisini över; sanatın tinsellikle ve itidalle arasında kurulan geleneksel idealist bağları, toplum sağlığının pratik ihtiyaçlarına yöneltirler (Mcwilliam, 2011: 488). Sanayiye karşı sanatı ve zanaatı savunan William Morris de *Hiçbir Yerden Haberler* (1890) başlıklı ütöpik eserinde “devletin ortadan kalktığı ve her cemaatin kendi işlerini özgürce yürüttüğü bir komünal yaratıcılık” toplumu anlatır. “İnsanların sadece haz almak için çalıştıkları ve bir ‘toplumsal devrim’le kurulan bu toplum, ‘saf komünizmdir’” (Artun, 2011: 21). Bu eserdeki “ütopyacı tutum siyasî olarak âdemi merkezîyetçi, çevresel ve toplumsal olarak da dengelidir. Kent ve kırsal birbiriyle çelişmek yerine birbirini tamamlamaktadır (Kumar, 2005: 164).

Sosyalist ütopyalarla ulaşılmak istenen hayatın çoğu yönden Ahilikle benzeştiği görülmektedir. Çünkü Ahilik, estetiğin hayatla kaynaşması ve insanlara adil ve huzurlu bir hayat sunması yönüyle ideal bir sistemdir. Bu sistemi hatırlamayı gerekli kılan ise bir ütopya değil, tam tersine, belli bir zaman diliminde uygulanmış ve insanları mutlu yaşatmış olmasıdır. Nihat Sami Banarlı'nın her kültürün kendine özgü bir estetik ve güzellik anlayışını ifade eden “iman ve yaşama üslûbu” (Ayvazoğlu, 2015: x) sözü, “Doğu sanatlarının yaşanan bir dünya yaratmaya, Hıristiyan sanatlarının ise temaşa, ikna ve anlatmaya yöneldikleri” şeklindeki yorumlarla daha güçlü bir anlam kazanmaktadır (2015: 120).

Her medeniyetin kendine özgü bir ekonomi ve siyasî anlayışı vardır. Sanayi Devrimi sonrası Batı'da özel mülkiyete sahip burjuva sınıfı ile emekçi sınıfı arasındaki uçurum, sınıf çatışmasına sebep olmuştur. Buna

karşın “(...) Osmanlı’da üretim aracı olan toprağın sahibi devlettir ve özel toprak mülkiyeti olmadığı için servetin bireylerin elinde birikimi ve güçlü bir sınıfın oluşumu engellenmiştir. Bundan ötürü Osmanlı toplumu sınıfsız bir toplumdur. Batı toplumuna benzemez.” diyen Berna Moran, Osmanlı bürokrat sınıfının güttüğü Batılılaşma siyasetinin bize uymadığı için yanlış olduğunu belirtir. 1920’lerden sonra daha da hızlanan Batılılaşma ve devrim hareketleri de kopyacılıktır ve halka rağmen yapıldığı için tabana dayanmayan üst yapı değişiklikleri olup Türk aydını ile halkı arasındaki kopukluğu artırmış hem de geçmiş ile aradaki bağı koparmıştır (2004: 174).

Ahilik anlayışından uzaklaşmak birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiş; Batılı insanın pozitivist dünya görüşü nedeniyle yaşadığı olumsuzluklar, yukarıda da belirtildiği üzere Türk milletine de sirayet etmeye başlamıştır. İki yüz yıldır, çok çaba sarf edilmesine rağmen, yeni bir medeniyetin inşası, bir türlü gerçekleştirilememekte; bu medeniyeti inşa edecek insan tipi de yetiştirilememektedir. Maddî zenginleşme ve eşyaya sahip olmak için gösterilen çaba, ruhu beslemek için sarf edilmemekte, her güzellik dış görünüşte aranmaktadır. Bu nedenledir ki toplumsal sorunlar gittikçe artmaktadır. Başta toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumunu ayakta tutan değerler sarsılmıştır. Toplumsal sorunların günü birlik projelerle çözülemeyeceği aşikârdır. Esasında sorunların kaynağı, yaşama inancı ve yaşama aşkının yitirilmesidir. İçinde yaşanılan devir itibariyle övünülecek bir estetik algıdan söz etmek gittikçe güçleşmektedir. Bu yüzden öncelikle kendini bilen, evrensel ahlâk değerlerine sahip insan tipinin yetiştirilmesi gerekmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın, *Mahur Beste* adlı eserinde roman kişisi Behçet’e söylediği şu sözler kimlik problemini ifade etmesi bakımından dikkate değerdir:

*Oğlum Behçet, sen bir medeniyetin iflası nedir bilir misin?
İnsan bozulur, insan kalmaz; bir medeniyet insanı insan yapan manevî kıymetler manzumesidir (...) Her şeyin bir çaresi vardır. Fakat insan bozuldu mu bunun çaresi yoktur.*

Tanpınar’a göre bizde insanoğlu “şirazedden” çıktığı için hayatın “ahengi” bozulmuştur. Bütün şark da aynı ıstırap içindedir. Yazar, her ne kadar imkânsız görünse de çözüm olarak “insanı yeni baştan”, “yeni kıymetlerle kurmayı” (1999: 103-104) önerir.

Her kültür bir önceki kültürün üzerine inşa edilir ve doğal olarak gelenekten beslenir. Bugünün modern toplumları, her ne kadar gelenekten kopsa da bilinçdışına yerleşen geleneğin birikimiyle varlıklarını koruyabilmektedirler. Öyle ki *Psikologlar gayrişuurda hiçbir şeyin kaybolmadığını,*

sadece şekil değiştirdiğini söylerler (Kaplan, 1999: 157). Modern dünyanın etkilerinden daha çok olumsuz yönde etkilenen Türk toplumunu da ayakta tutan güç, geçmişte kalan değerlere bağlılığıdır. Türk milletinin karakteri, gelenekten beslendiği örf ve âdetler sayesinde oluşmuştur (Ekinci, 2001: 17). *Ataların ruhu eserlerinde yaşar ve onlar eserleriyle halihazıra tesir ederler. Bütün medenî milletlerde mazi kültürü vardır. Maziyi yıkan, yok eden, halihazır en zengin kaynaklardan mahrum etmiş olur* (Kaplan, 1999: 125). Ahiliğin 13. asırda köylere kadar yayılması, bu terbiyenin bozularak da olsa, bir gelenek hâlinde asırlarca devam etmesi, Türk halkının şahsiyet ve karakterinin nasıl teşekkül ettiğini anlamak bakımından önemlidir. Ahiliğin temelini teşkil eden insanî yaşama tarzı, gençlerin çok disiplinli bir şekilde terbiye edilmelerinin bir sonucudur (Kaplan, 2005: 128). Bu sebeple asırlar boyunca zamanın imbiğinden süzülerek günümüze ulaşan kültür mirasının gelecek kuşaklara aktarılması, öz benliği koruma bakımından çok büyük önem taşımaktadır.

Türklerde Ahilik Kültürü

Modern zamanların estetik algısını daha iyi anlayabilmek Ahilik konusuna yakından bakmayı gerektirir. “Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarına tekabül eden XII-XIII. asır Anadolu’da sosyal ve siyasî hadiselerin en yoğun yaşandığı yıllardır. Bu devrede sosyal ve ekonomik şartların meydana getirdiği en önemli sosyal kurum Ahilik’tir” (Demir, 2000: 9-10). Amacı Peygamber’in güzel ahlâkını esas alarak “eline, beline, diline” sahip, her türlü kötü davranıştan uzak, nitelikli meslek erbabı yetiştirmektir. Bu anlayışla yetişen fertlerin hem iktisadî alanda hem de diğer kurumlar üzerinde olumlu etkisi sayesinde huzurlu bir toplum inşa edileceği düşünülmüştür.

Türkler, VIII. asırdan sonra din değiştirip yerleşik hayata geçerken kendi örf ve âdetleri ile İslâm inancını kaynaştırarak yeni bir düşünce sistemi ve yaşam tarzı belirlemişlerdir. Bu düşünce ve yaşam tarzını benimseyenlere “Ahi” denir. “Ahi” Arapça’da “kardeşim” manasına gelen bir kelimedir. Ayrıca, yiğitlik, kahramanlık ve cömertlik gibi anlamları olan Türkçe ‘Akı’ kelimesinden geldiği de belirtilmektedir (Durak-Yücel 2010: 152).

Ahilikte önemli olan “fetâ” kavramı genç, yiğit, delikanlı demektir. Farsça civanmert ve bunun çoğulu civanmerdân da aynı anlamdadır. Eski Arapça’da, fetâ terimiyle ideal olarak "asil ve tam mânâsıyla insan" kastedilmekteydi. Fetânın misafirperverliği ve eli açıklığı övülmüştür. Misafirperverliğin ve mücadelede kendini feda etmenin bu en yüksek mertebesi, yani fütüvvet göklere çıkarılmıştır. Fütüvvetin cömertlik bakımından Hatem Tai, yiğitlik bakımından Hz. Ali örnek kahramanları sayılmıştır (Ateş,

1977: 3). Fütüvvet de delikanlı, civan, kerem, mürüvvet ve civanmertlik anlamına gelmektedir (Çağatay, 1952: 61).

Mehmet Fatih Köksal, Ahiliğin, İslam dünyasında Abbasi halifesi Nâsır Li-dîllâh tarafından kurumlaştırılan “fütüvvet” kurumunun, Anadolu’da XIII. asırdan itibaren millî ve yerli unsurlarla donanmış şekli olduğunu belirtir (2010: 60). Nâsır Li-dîllâh (Hilafeti: 575-622/1180-1225) Abbasi Halifeliğine yeniden eski siyasî, dinî nüfuz ve itibarlarını sağlama maksadını gerçekleştirmek için Fütüvvet Teşkilatı’nı İslâm dünyası çapında organize etmek istemiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için pek çok mutasavvıfı himayesine almıştır. Anadolu’daki Türkmen şeyhler ve derişlerin de onun hizmetine girdikleri ve coşkun bir imanla ona bağlandıkları görülür (Bayram, 2016: 65). Asıl adı “Nasırüddin Mahmud el Hoy” olan Ahi Evran da halifenin kurduğu Fütüvvet Teşkilatı’na girer.

Aslen Horasanlı olan Ahi Evran (1171-1261), Köseadağı Savaşı’ndan sonra Moğol baskısı ile Anadolu’ya göç eden Oğuz Türklerindedir. Önce Konya’ya yerleşmiş, oradan Denizli ve Kayseri’ye gitmiş, daha sonra Kırşehir’e yerleşmiştir. Anadolu’da Ahilik Teşkilatı’nı kuran Ahi Evran, kendi mesleği olan debbağlık dalından başka 32 çeşit esnaf ve sanatkârın lideri olmuştur;² usta-çırak anlayışıyla yetişmiş; daha sonra “Ahî Baba” lığa yükselmiş ve Ahi birliklerini kurmuştur. Ayrıca çok yönlü bir ilim ve fikir adamıdır (Demir 2000: 348-350).

Anadolu coğrafyası, barındırdığı kültürel unsurlarla Türklerin karakterinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Mesela Anadolu ikliminde, bir arada doğup büyümenin doğal bir sonucu olarak Bektaşilik ve Ahilik arasındaki bazı ritüeller ortaklık gösterir. “Aynı zaman ve mekânda yaşamış olan Hacı Bektaş-ı Velî ile Ahi Evran’ın çevresinde doğup gelişmiş olan Ahilik ve Bektaşilik büyük bir diyalog ve kaynaşma içinde bulunmuş, aralarında bir zıtlık olmamıştır. İkisi de millî olup zamanca daha kıdemli olan Ahilik; adap, erkân ve çeşitli ritüeller bakımından tabîi olarak Bektaşî ve Alevî kültürünü etkilemiştir” (Eliaçık, 2018: 515).

XIV. asrın ortalarında Anadolu’ya gelen Tancalı seyyah İbn Batuta (1304-1369), burada karşılaştığı Ahilerden, onların huzur içinde sürdürdükleri kanaatkâr yaşamdan ve Ahilik Teşkilatı’ndan çok etkilenir (Kaplan, 2005: 124). Onun Ahilik hakkında söylediklerini Galip Demir, “dinî, sosyal-ekonomik, politik...” olmak üzere üç başlık altında tahlil eder (2000: 401). Birbirinden kesin çizgilerle ayıramayacağımız bu kavramlar, toplumsal bir düzenin kurulmasında işlevsel olup Batuta’da hayranlık uyandırmıştır. Esasında hayat hakkında insan aklının ne kadar mahsulü

---

² Debbağlık, deri işleme sanatıdır. O devirde ekonomi büyük oranda dericiliğe dayanmaktaydı.

varsa, hepsinin birden tohumu semavî dinlerdir. Bugünün pozitif bilimleri ve insan elindeki bütün sanatlar, kökte peygamberler tarafından geliştirilmiştir (Kısakürek, 2016: 24). Bu sebepten Burgazi 13. asırda kaleme aldığı *Fütüvvetnâmesi*'nde Ahiler'in menşeyini çok eski zamanlara götürür ve onu dinî ve ilâhî bir kaynağa bağlar. Ona göre Ahilikte “yiğitlik”, “ahilik” ve “şeyhlik” olmak üzere üç merteye vardır. Bunlara sırasıyla yükselen kişi, insanî olgunluğa erişme süreci yaşamış olur (Kaplan, 2005: 124).

Anadolu beylikleri döneminden başlamak üzere, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde İslam anlayışına dayalı bir hayat nizamı kurma düşüncesi hâkimdir. İslamiyetin kabulünden sonra Türk edebiyatı, bu düşünce üzerinde gelişmiştir. Yusuf Has Hacı, Kaşgarlı Mahmut, Edip Ahmet Yükneki, Ahmet Yesevi, Nabî, Yunus Emre, Mevlâna, Ahi Evran, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli ve daha nice âlimlerin eserleri, yeni bir inanç ve yaşam sisteminin yerleşmesinde önemli bir işleve sahiptir. Ahlâkî edebiyat eserleri arasında değerlendirilen fütüvvetnâmelerin de Türk kültürünün oluşumuna önemli katkısı olmuştur. Ahiliğin dayandığı kaide ve konuları açıklayan fütüvvetnâmelerde de her şeyden önce ısrarla toplumsal düzen ve huzurun sağlanması için “güzel ahlâk”ın inşası üzerinde durulur. Toplum hayatına yön veren prensipler ve uygulamalar açıklanır. Bu nedenle fütüvvetnâmeler, geçmişte olduğu gibi geleceğe giden yolda da kılavuzluk edecek güce sahiptirler. Kaynaklar, Ahiliğin dayandığı 740'dan fazla davranış biçimi (görgü kuralı) olduğunu yazmaktadır (Tatlılıoğlu, 2012: 158). Arkadaşlık ilişkilerinden komşuluk ilişkilerine; yemek yeme adabından misafir karşılamaya, küçüklere sevgi göstermekten büyüklere saygı duymaya; nefis terbiyesinden tevekkül etmeye, kibri bırakıp alçak gönüllü olmaktan kin tutmamaya; doğru söylemek, cömertlik, güzel huy, helâl kazanç, emaneti korumak, az konuşmak ve soru sorma adabına kadar benliğimizi oluşturan her tutum ve davranış biçimi, bir fütüvvet gereği olarak fütüvvetnâmelerde açıklanmıştır. Dış görünüşten önce içte, takvanın gerçekleştirilmesi gereği *Kalpleriniz temiz olmadıkça sof giymeyiniz. Zira bir insan çer-çöp düşünceler üzerine sof giyerse Göğün Cebbâr'ı onu çıkarır, atar* hadisi ile desteklenmiştir (Ateş, 1977: 30).

Fütüvvet gereklerinden biri de önüne getirilen yemekte kusur bulmamak olup, *Allah'ın Resulü (s.a.v.), hiçbir yemeği ayıplamazdı. İştahı varsa yerd, yoksa yemezdi* (1977: 26) diye belirtilir.

Allah peygamberlerini gönderdi, onlarda sıkıntı, üzüntü vardı. İslâm Peygamberini ise şefkat ve rahmetle gönderdi. Onun, ümmetine şefkatinden biri de onlarla (şakalaşıp) eğlenmesi idi. Böyle yapardı ki hiçbiri, kendisine bakamayacak derecede hürmet etmesin. Allah'ın Resulü bu konuda *Allah, dostlarının yüzüne somurtan insana buğz eder* demiştir (1977: 31).

Bugün kullanılan “empati” kavramına yakın bir anlam taşıyan bir fütüvvet gereği de Peygamber’in *Sana nasıl gelinmesini istiyorsan insanlara öyle git* sözleriyle açıklanır. İnsanın her hâl ve davranışında kendisini, karşısındaki insanın yerine koyarak hareket etmesi istenir (1977: 33).

Türk kültüründe hâlâ önemli bir yeri bulunan hediyeleşmek de Hz. Peygamber’in tavsiyelerine dayanır. Çünkü hediyeleşmek sevgiyi artırıp düşmanlığı giderir. Öyle ki “Osmanlı Devleti’nde önceleri geleneksel uygulamaların bir tezahürü olarak alınıp verilen hediye; XVII. yüzyılda değişen sosyal ve ekonomik şartlar neticesinde çeşitlenerek merasimlerin önemli bir unsuru hâline gelmiştir” (Ünyay Açıkgöz, 2018: 287). Osmanlı esnafı da çeşitli merasimlere önemli bir şekilde iştirak etmiştir. Kaynaklardan anlaşıldığına göre esnafların, evlilik ve sünnet düğünü gibi Osmanlı saray şenliklerinde padişahlara sundukları armağanlar ve gösterdikleri hünnerlerle ayrı bir yeri haizdir (Ünyay Açıkgöz, 2018a; 2018b: 293-295-296).

Burgazi’nin *Fütüvvetnâme*’sinde geçen fütüvvet örneklerinden de Ahilikte ruh terbiyesi kadar davranış terbiyesine de büyük önem verildiği ve her şeyin düzenlendiği anlaşılmaktadır (Kaplan, 2005: 128). Görüldüğü üzere, sadece birkaç fütüvvet gereğini örnek vermek bile, aslında bir Müslüman kimliğinin Peygamber ahlâkına dayandığını hatırlamaya yeterlidir. Her hâl ve her vakit bir çeşit fütüvvet üzere olmayı gerektirir. Fütüvvertsiz hiçbir hâl yoktur (Ateş, 1977: 24). Zaten eğitim ve ilimden beklenen insanın kendisini tanımaya yardımcı olmasıdır. Asırlar önce bu gerçeği Yunus, “İlim kendini bilmektir.” diye dile getirmiştir. Dolayısıyla Ahilikte, öncelikle kendini bilen, nitelikli insan yetiştirmek hedeflenmiştir. Bu insan tipi, çalışkan ve üretici oluşuyla erdemlidir. Modern zamanlarda çok kullanılmayan fazilet, haysiyet, izzet, asalet gibi güzel ahlâkın ifadesi olan vasıflara sahiptir. Hak, adalet ve dürüstlük bilinci gelişmiştir.

Ahiliğin İktisadî Anlayışı: Ahilik anlayışının kendini bilen insan yetiştirme hedefi, iktisadî üretim ve topluma hizmet sunma konusunda işlevsel bir fonksiyona da sahiptir. Selçuklu ve Osmanlı Devleti’nde merkezi otorite güçlenene kadar siyasi fonksiyonu da olmuştur (Atik, 2011: 57). Ahilik ile Türklerin Anadolu’da yerleşik medeniyete geçişleri arasında sıkı bir münasebet vardır. “Anadolu’ya gelen Türklerin bir kısmı akıncı, bir kısmı ekinci (köylü) ve zanaat erbabı (şehirli ve kasabalı) dır. Ekinci ve zanaat erbabı için savaş değil, barış ön planda gelir. Onlar, akıncıların fethettikleri ülkelerde, maddî ve manevî medeniyeti kurmuşlardır” (Kaplan, 2005: 122). Türklerin yaklaşık bin yıllık tarihî geçmişi düşünüldüğünde, fütüvvet anlayışına bağlı bir hayat nizamının Osmanlı’nın çöküş sürecine kadar toplumu ayakta tutan en büyük güç olduğu açıkça görülmektedir. Tanzimat döneminden bugüne uzanana değin ise fütüvvet anlayışının bütün kurumlar üzerinde etkisinin azaldığı görülmektedir.

Osmanlıda önceleri Ahi birliklerine seçilenlerin hükümet onayından geçtikten sonra göreve başlamaları sağlanırken daha sonra bazı yöneticiler tayinle iş başına getirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte 1587’de Yeniçeri ve Sipahi zümrelerine esnafılık hakkının tanınmasıyla da Ahilikte çözümler başlamıştır (Ekinci, 2001:140).

Ahilikte insan bir bütün olarak ele alınmış; meslekî, dinî, ahlâkî ve içtimai bilgiler bir bütünlük içerisinde verilmiştir. Ahilikte usta-çırak ilişkisine dayanan bir eğitim anlayışı söz konusudur. Yetiştirilecek meslek erbabının her tutum ve davranışından ustası sorumludur. En geç 10 yaşına kadar bir ustanın yanına verilen genç, zaviyelerde de dinî ve sosyal bilgileri alırdı. Çırak ve kalfalık dönemlerinden geçtikten sonra ustalık unvanını kazananlar kendisine ait iş yeri açabilirdi (Ekinci, 2001:122-126).

Çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişte “şed kuşatma” töreni yapılırdı. Ahilik kaidelerinin uygulandığı döneme ait tarihi belgelerde, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişte yapılan törenlere ait pek çok bilgi vardır. Her sanat dalının özelliklerine göre uygulanan bu törenlerdeki ana temanın değişmediğini görmekteyiz. Ahlâka, çalışmaya, çevreyi korumaya, bilgiye, tecrübeye, insanları sevmeye dayalı öğütler ile bunlara ait rumuzlar (ritueller) birbirine çok benzemektedir. Ahilikte her ferdin mutlaka bir işi, bir sanatı olması kuralı getirilmiş; toplum sırtından geçinen aylak ve boşta gezen kişilere yer verilmemiştir. Onun yerine Ahilikte, iş bölümüne önem verilmiş; işinde sebatlılık, işten kaçmak, sık sık iş değiştirmek, iş yerinde kendisine verilen görevi kötüye kullanmak, gayri ahlâkî bir davranış olarak kabul edilmiştir (Demir, 2000: 443).

Ahi, birkaç iş veya birkaç sanatla değil, kabiliyetine en uygun olan tek bir iş veya tek bir sanatla uğraşır (Ekinci, 2001: 26). Daha bir iki nesil öncesine kadar “Kolunda altın bileziği var” deyiimiyle bir gencin edindiği sanat / zanaat övülürken bugün, diplomalı olmak, istenilen bir vasıftır. Ancak günümüz eğitim sisteminde yetişen pek çok ferdin sosyal sorunlarını dahi çözümede başarılı olmadıkları görülmektedir. Onun için ferdin hayatında teknik etiğimin yanı sıra, sosyal bilimler de önem taşımaktadır.

Ahilere göre, dinî görevlerden başka, kişilerin Allah’ı hoşnut etmek için yaptığı her fiil de bir ibadettir. Bu amaçla fert ve toplum yararına gerçekleştirilen her olumlu davranış, dinî ve manevî bir anlam kazanır. Bu anlayış sebebiyle iş yerleri, onların ibadet yerleri olarak bilinir. Ahinin iş yeri Hak kapısıdır (Sancaklı, 2010: 17). Dolayısıyla birçok İslam âlimi, inzivaya çekilip ibadet etmektense toplum içinde yaşayıp insanları aydınlatmanın daha üstün olduğunu belirtmiştir. Ahi Evran da bu anlayışa sahiptir. “Doksan üç yıl yaşayan, akla yâr, nefse düşman olan bu faziletli er kişi, tekkesine kapanmış; dünyadan elini eteğini çekmiş münzevi bir sofu ve softa değildi. O, hayatını kazanmak için diyar diyar dolaşmış, her sanat

ve zanaata başvurmuş, öğrendiklerini de insanoğluna öğretmek için uğraşmıştır” (Cevat Hakkı Tarım’ın *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar* kitabından aktaran, Demir, 2000: 352).

Ahilikte “Ferdin yaptığı iş ile bütünleşmesi teşvik edilmektedir. Bu sebepten üretilen eşya, sanatkâr için ekonomik değerinin üzerinde bir mânâ taşımaktadır. Böylece sanatkârın işine ruhunu yansıtmaya sağlanmakta, rekabet ise daha mükemmel mal yapma şeklinde ortaya çıkmaktadır” (Ekinci, 2001: 24).

Anadolu Kadınlar Birliği’nin (Bacıyan-ı Rum) de Ahilikte önemli bir yeri vardır. Dünyada kurulan ilk kadınlar teşkilatıdır. Ahilikte sadece erkekler değil, kadınlar da örgütlü hâlde bir araya gelmiş ve Ahilerin kadınlar kolu olarak yetim, kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitimlerinden, ev bark sahibi olmalarından sorumlu olmuşlardır. Bunun dışında kimsesi kalmayan ihtiyar kadınların bakımı, genç kızların evlendirilmesi gibi birtakım sosyal hizmetlerde bulunmuşlar, maddi sıkıntıda olanlara yardım etmişlerdir. Anadolu kadınları, sosyal yardımlar yanında ekonomiye önemli katkı sağlayan çeşitli el sanatlarıyla uğraşmıştır. Çadırıcılık, keçecilik, halı, nakışçılık, örgücülük, dokumacılık gibi (Demir, 2000: 359).

Batı medeniyeti temelinde şekillenen sanayileşme hareketi ile insanın madde üzerindeki hâkimiyeti artırılmış ve temel ihtiyaçların karşılanmasında büyük gelişmeler olmuştur. Ancak, bu başarı elde edilirken ödenen bedelin en ağırı, maddeye hâkim hâle getirilmeye çalışılan insanın, maddenin kölesine dönüşmesidir (Ekinci, 2001: 41). Oysa Ahilikte “insan için ekonomi” anlayışı benimsenmiştir (2001: 19). Ahilikte üretimden amaç, yalnız maddî kazanç elde etmek, para biriktirmek değildir. Başkasına muhtaç olmadan yaşamak ve başkalarına yardım etmek için kazanılan para değer taşır. Dolayısıyla, üretilen mal ve hizmetlerden her kesimdeki insan yararlanmalı ve fiyatlar buna göre ayarlanmalıdır. Günümüzde ise kapitalizme bağlı bir gelir adaletsizliği toplumu sınıflara ayırmakta, sosyal ve ekonomik seviye farklılığı, çok büyük toplumsal sıkıntılara neden olmaktadır. Buna karşın İslam kaidelerine dayanan Ahilik anlayışı, özünde, ölçü ve düzeni esas alan bir hayat nizamını ifade eder. Bu teşkilatta insanların zenginleşmek gibi bir gayesi yoktur. Zaten sermaye arttırımı ve aşırı kazanç arzusu kesinlikle engellenmiştir (2001: 22-23). Zengin ile fakir, üretici ile tüketici, işgücü ile sermaye ve millet ile devlet arasında iyi ilişkiler ve denge gözetilmiştir. Ahilik felsefesi, günümüz toplam kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti, çalışma ve çevre standartları, iş ahlâkı vb. konularla paralellik gösterir (Durak-Yücel, 2010: 151).

Ahilik anlayışında, resmi kanun ve müeyyidelerin dışında, insanların birbirlerini sosyal baskı oluşturarak denetleyeceği sosyal kontrolü sağlayan kurallar belirlenmiştir. Günümüzde ise tüketici memnuniyeti ve hizmet kalitesi gibi tüketiciyi korumaya yönelik faaliyetler, kanunlar çerçevesinde yürütülmektedir. Ancak Ahilik haftasının bir resmî programla kutlanması, esnaflığa yönelik kültürel bir faaliyet gibi anlaşılmakta; kavram, sadece ticarî boyutuyla gündeme gelmektedir. Ahiliğin temelinde yatan medeniyet algısı üzerinde gereği kadar durulmamaktadır. Oysa Ahilik, dinî, sosyal-kültürel-ekonomik ve siyasî yönden bir bütün olarak düşünülmesi; Ahiliğin toplum hayatına etkileri, günümüze yansımaları tespit edilmelidir.

Sonuç

İslâm anlayışına sahip bir insanın iman aşkıyla sürekli harekete odaklı yaşaması beklenir. Türk-İslam kültürünü, iman aşkıyla ve sürekli bir aksiyonla kendini bilen insanların gerçekleştirdiği görülmektedir. Peygamber ahlâkına dayanan Ahilik Teşkilatı, büyük fikir ve onun büyük iş hâlinde inkılâbı bakımından bir aksiyon içermektedir. Her ne kadar bir esnaf teşkilatı gibi görünse de bütün kurumlar üzerinde geliştirici ve koruyucu bir etkisi de olmuştur. Ancak modernizmin etkisiyle sadece ticarî sistemler değişmemiş, hayat anlayışı ve kültür üzerinde de modernizmin birçok olumsuz etkisi hissedilmiştir. Artık günümüz ticarî yaşamında müşterinin esnafla arasındaki bağ yok olmaktadır. İnternet üzerinden alışveriş yapılan bir dünyada tüketici memnuniyeti, hizmet kalitesi ve meslek ahlâkı, kanunî haklarla yeni bir boyut kazanmıştır.

Ne yazık ki toplumların sorunlarını çözecek hazır reçeteler yoktur. Üstelik birçok düşünür, yaşadığımız zamanı karanlık görmektedir. Böyle bir çağda ne ortaya konulan felsefî anlayışların ne de sanatın insanı, kapitalist düzenin olumsuzluklarından kurtarma umudu görünmektedir. Bugün metâlaşan estetik, hayatla kaynaşmıştır; fakat insanları doyumsuz bir şekilde tüketime bağımlı kılmıştır. Oysa Ahilikte hayatla kaynaşan estetik, kanaat duygusunu da içermekteydi.

Modernizmin insanı gelenekten koparması, beraberinde kendi inanç ve kültürüne “yabancılaşma” sorununu doğurmuştur. Tüketime odaklı, materyalist bir anlayış, İslam kültürünün özünü oluşturan “mânâ”ya yaşama fırsatı vermemektedir. Meslekî eğitimi, genel eğitim ile bir bütünlük içerisinde ele alıp bunu, ömür boyu devam edecek bir faaliyet olarak uygulamaya koymayı hedefleyen Ahilik Teşkilatı’nın hayatı güzelleştirme açısından temeli, İslam anlayışına dayanmaktadır. Bu gerçeklerden hareketle bu çalışmada, Türk milletinin kendine has bir hayat anlayışı olduğu, bu anlayışın gelenekten beslendiği ve gelecek kuşaklara aktarılmasının da toplumsal huzurun devamı bakımından önemli olduğuna dikkat çekmek istenmiştir.

KAYNAKLAR

- ARTUN, Ali (2011), *Sanat Manifestoları*, İletişim Yay., İstanbul.
- ATEŞ, Süleyman (1977), *Tasavvufta Fütüvvet, Ebu Abdi'r-Rahman Muhammed İbn el-Hüseyn es-Sülemî*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., No: 135.
- ATİK, Kayhan (2011), "Ahilik ve Siyaset", *Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fak. Dergisi*, S.13, s. 57-73.
- AYAZOĞLU, Beşir (2015), *Aşk Estetiği*, Kapı Yay., İstanbul.
- AYDIN, Mehmet (2016), "Yakın Tarihimizde Medeniyet Meselesi Hakkında Bazı Düşünceler", *Düşünce ve Gelenek*, (Ed. Mustafa Kazım Arıcan vd.), Hece Yay., Ankara.
- BAYRAM, Mikail (2016), "Anadolu Ahiliğinin Teşekkülündeki Rolü Açısından Fütüvvet Hareketi ve Tarihi", *Selçuklu Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 51-73.
- BERMAN, Marshall (2005), *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İletişim Yay., İstanbul.
- BİRGÜL, Mehmet (2012), "Şeyh Galip'te Metafizik Buhran: Varlık-Yokluk ya da Adem'den Âdem'e Varoluş", *Turkish Studies -Volume 7/4*, s. 1107-1116.
- BÜRER, Peter (2017), *Avangard Kuramı*, (Çev. Erol Özbek-Şeyma Öztürk), İletişim Yay., İstanbul.
- ÇAĞATAY, Neşet (1952), "Fütüvvet-ahi Müessesesinin Menşei Meselesi", *A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, I, C. 1, S. 2, s. 61-84.
- DEMİR, Galip (2000), *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*, Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yay., İstanbul.
- DURAK, İbrahim, Yücel, Atilla (2010), *Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 2, s. 151-168.
- EKİNCİ, Yunus (2001), *Ahîlik*, Talat Mat., İstanbul.
- ELİAÇIK, Muhittin (2018), "Anadolu İkliminde Gelişmiş Bektaşilik ve Ahilik Üzerinde Ortak Ritüeller İncelemesi", *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Velî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, C. 1, s. 511-516.
- HÜNLER, Hakkı (2011), *Estetik'in Kısa Tarihi*, Doğu Batı Yay., Ankara.
- JAY, Martin (1989), *Dişalektik İmgelem Frankfurt Okulu ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Tarihi 1923-1950*, Ara Yay., İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (2005), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Dergâh Yay., İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1999), *Nesillerin Ruhı*, Dergâh Yay., İstanbul.

- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1916), *İman, Aksiyon*, Büyük Doğu Yay., İstanbul.
- KÖKSAL, M. F. (2010), “Ayin, Erkân ve Adap Benzerlikleri Açısından Ahilik Bektaşılık Münasebeti”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 55, s. 55-70.
- KUMAR, Krishan (2005), *Ütopyacılık*, (Çev. Ali Somel), İmge Kitabevi Yay., Ankara.
- MCWILLIAM, Neil (2011), *Sanat/Ütopya, Mutluluk Hayalleri: Sosyal Sanat ve Fransız Solu (1830-1850)*, (Çev. Esin Soğancılar), İletişim Yay., İstanbul.
- MORAN, Berna (2004), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yay., İstanbul.
- SANCAKLI, Saffet (2010), “Ahilik Ahlâkının Oluşumunda Hadislerin Etkisi”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, s.1-28.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Meâli*, (1987), Haz. Ali Özek vd. Kral Fahd Kur’ân-ı Kerîm Baskı Kurumu, Cidde.
- PARLATIR, İsmail- ÇETİN, Nurullah (1999), *Genç Kalemler Dergisi*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TATLILIOĞLU, Kasım (2012), “Bir Kavram Olarak Ahilik: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, C. I, s. 50-63.
- TUNALI, İsmail (2011), *Estetik Beğeni*, Remzi Kit., İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1999), *Mahur Beste*, Dergâh Yay., İstanbul.
- TURANİ, Adnan (2003), *Çağdaş Sanat Felsefesi*, Remzi Kit., İstanbul.
- ÜNYAY AÇIKGÖZ, Fatma (2018), “Osmanlı Devleti’nde Pîşkeş (XVII. Yüzyıl)”, *Turkish Studies*, Volume 13/24, s. 287-300.
- ÜNYAY AÇIKGÖZ, Fatma (27-28 Eylül 2018), “Osmanlı Saray Şenliklerinde Esnafların Padişahlara Sunduğu Armağanlar”, *IV. Uluslararası Ahilik Sempozyumu’nda Sunulan Bildiri*, Kırşehir.